

Dr. sc. Ivan Kosnica, docent
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

PRIMJENA MIROVNIH UGOVORA SKLOPLJENIH S AUSTRIJOM I MAĐARSKOM U PRAVNOM PORETKU KRALJEVINE SHS: ODREDBE O DRŽAVLJANSTVU

UDK: 341. 241 : 342. 71

Primljeno: 1. 12. 2018.

Izvorni znanstveni rad

U radu se analizira primjena mirovnih ugovora koje je Kraljevina SHS sklopila s Austrijom i Mađarskom nakon Prvog svjetskog rata i to u dijelu u kojem se oni odnose na državljanstvo. U obradi teme autor je koristio relevantnu literaturu, propise, ali i značajnu arhivsku građu dostupnu u fondu Pokrajinske uprave za Hrvatsku i Slavoniju, fondu velikog župana Zagrebačke oblasti te Zbirku personalija Banovine Hrvatske koja sadrži na stotine dosjea, od kojih se neki odnose i na slučajeve primjene mirovnih ugovora. Autor u radu ukazuje na specifičnosti primjene mirovnih ugovora te na značajnu prisutnost nacionalnog kriterija prilikom postupanja. Nadalje, autor je u radu pokazao da su opcijom na temelju nacionalne pripadnosti, državljanstvo stekli i neki stranci koji nisu izvorno bili Hrvati, Slovenci i Srbi, nego su to postali protekom vremena kroz proces akulturacije, dok su značajnih poteškoća prilikom stjecanja državljanstva mogli imati naročito Židovi.

Ključne riječi: *mirovni ugovori, Kraljevina SHS, državljanstvo, molba, opcija*

UVOD

Nakon Prvog svjetskog rata, na Pariškoj mirovnoj konferenciji, Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca sklopila je mirovne ugovore s Njemačkom, Austrijom, Mađarskom i Bugarskom (Djokić, 2010., str. 127-128). Pri tome su u odnosu na državljanstvo značajna tri mirovna ugovora i to mirovni ugovor s Austrijom, sklopljen u Saint Germainu 10. rujna 1919. godine, mirovni ugovor s Bugarskom, sklopljen u Neuillyju 27. studenoga 1919. godine te mirovni ugovor s Mađarskom, sklopljen u Trianonu 4. lipnja 1920. godine.¹

Analiziramo li doseg i značaj mirovnih ugovora, možemo reći da su, ne umanjujući važnost mirovnog ugovora sklopljenog s Bugarskom, posebno značajni, s obzirom na teritorij i na stanovništvo na koje se odnose, mirovni ugovori sklopljeni s Austrijom i Mađarskom. Odredbe o državljanstvu sadržane u tim mirovnim ugovorima predstavljale su temeljno pravno vrelo državljanjskog prava u zapadnom

¹ Relevantan tekst mirovnih ugovora s Austrijom, Mađarskom i Bugarskom s obzirom na državljanstvo vidi u: Pirkmajer, 1929., str. 226-243, 267-282, 302-313; O mirovnim pregovorima i mirovnim ugovorima vidi i: Čulinović, 1961., str. 299-301; Petranović i Zečević, 1988., str. 164-165, 168-169; Djokić, 2010., str. 131-138; Lederer, 1963., str. 81-308.

dijelu Kraljevine SHS sve do donošenja Zakona o državljanstvu Kraljevine SHS tijekom 1928. godine.²

Odredbe mirovnih ugovora o državljanstvu znanstveno su obrađivane u brojnim radovima.³ Pri tome su u znanstvenoj obradi primarno obrađivani njihovi normativni vidovi, dok je primjetan nedostatak radova u kojima se na sustavan način obrađuje praktična primjena mirovnih ugovora u pravnom poretku Kraljevine SHS.⁴ Naš rad ima za cilj popuniti tu prazninu.

Rad započinje analizom problematike utvrđivanja državljanstva na temelju mirovnih ugovora. Zatim se analiziraju instituti molbe i opcije. Zbog kompleksnosti opcije, prvo se izlažu opća obilježja opcije, a zatim se izlažu neke specifičnosti opcije na temelju zavičajnosti i opcije na temelju nacionalne pripadnosti.

S obzirom na usmjerenost rada na praktičnu primjenu mirovnih ugovora, rad se u značajnoj mjeri temelji na arhivskom građivu dostupnom u Hrvatskom državnom arhivu. Pri tome je korišten fond Pokrajinske uprave za Hrvatsku i Slavoniju koji sadrži niz upravnih akata kojima su vlasti rješavale o državljanском statusu stanovništva u ranim dvadesetim godinama 20. stoljeća. Zatim, fond velikog župana Zagrebačke oblasti, kao vrlo značajan za izučavanje primjene mirovnih ugovora u razdoblju od 1925. godine pa sve do proglašenja Šestosiječanjske diktature. Naposljetku, u istraživanju smo se koristili i vrlo vrijednom Zbirkom personalija Banovine Hrvatske koja sadrži na stotine dosjea, od kojih se dio odnosi na slučajeve molbe i opcije.

UTVRĐIVANJE DRŽAVLJANSTVA

Mirovni ugovori sklopljeni s Austrijom i Mađarskom utvrdili su tzv. početni državljanjski korpus propisujući pravilo da su državljani Kraljevine SHS svi koji su na područjima bivšeg austrijskog odnosno ugarskog dijela Austro-Ugarske Monarhije imali zavičajnost u nekoj od općina na dan 1. siječnja 1910. godine pod pretpostavkom da su zavičajnost zadržali do stupanja mirovnih ugovora na snagu (usp. čl. 70. i 76. mirovnog ugovora s Austrijom; Usp. čl. 61. i 62. mirovnog ugovora s Mađarskom). Ovo je pravilo potvrđeno i dalje razrađeno u pravnom poretku Kraljevine SHS odgovarajućim provedbenim propisima i to *Uredbom od 25. studenoga 1920. godine o stjecanju i gubitku državljanstva Kraljevine SHS* (dalje u radu: *Uredba*) donesenom radi provedbe mirovnog ugovora s Austrijom

² O značaju mirovnih ugovora za uređenje instituta državljanstva u Kraljevini SHS vidi: (Polić, 1927, str. 210-211); Zakon o državljanstvu Kraljevine SHS od 21. rujna 1928. godine s komentarom vidi u: (Pirkmajer, 1929, str. 39-135); Vidi i: (Kavaljeri, 1935, str. 13-151). O državljanstvu vidi i: (Krbek, 1940, str. 35-39)

³ (Čepulo, 2003, str. 85-88; Hirschhausen, 2009, str. 560; Metelko-Zgombić, 2011, str. 835-837; Motta, 2013, str. 369-379; Štiks, 2015, str. 33; Ganczer, 2017, str. 100-107)

⁴ Problematika utvrđivanja državljanstva Kraljevine SHS u praksi, dijelom i s obzirom na mirovne ugovore, obrađivana je primjerice u radu: (Kosnica, 2018b, str. 815-823). Neki značajni dokumenti vezani za primjenu instituta opcije prema Trianonskom ugovoru objavljeni su u: (Malović, 2000, str. 215-232)

i *Naredbom od 30. kolovoza 1921. godine o postupanju pri stjecanju i gubitku državljanstva Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca putem opcije i molbe* (dalje u radu: *Naredba*) donesenom radi provedbe mirovnog ugovora s Mađarskom.⁵

Daljnja razrada mirovnog ugovora s Austrijom sastojala se u točnom određenju 16. srpnja 1920. kao datuma kad je mirovni ugovor stupio na snagu (čl. 1. *Uredbe*). Nadalje, za razliku od mirovnog ugovora koji o tome šuti, *Uredba* posebno regulira pitanje utvrđivanja državljanstva na teritoriju Bosne i Hercegovine, imajući u vidu činjenicu da u Bosni i Hercegovini nije postojalo zavičajno pravo. *Uredbom* je stoga određeno da će u slučaju Bosne i Hercegovine državljanstvo Kraljevine SHS biti utvrđivano na temelju bosanskohercegovačke pripadnosti stečene do 1. siječnja 1910. godine i zadržane do stupanja na snagu mirovnog ugovora (čl. 1. *Uredbe*; Žganec, 1924., str. 30). *Naredbom* je pak kao datum stupanja Trianonskog ugovora na snagu utvrđen 26. srpnja 1921. godine (Žganec, 1924, str. 30).

Bitno načelo za utvrđivanje državljanstva prema mirovnom ugovoru s Austrijom kao i prema mirovnom ugovoru s Mađarskom jest, dakle, načelo stjecanja zavičajnosti u nekoj od općina, odnosno na bosansko-hercegovačkom području bosansko-hercegovačke pripadnosti, do 1. siječnja 1910. godine te zadržavanje tog statusa do stupanja mirovnih ugovora na snagu. Uvrštavanje zavičajnosti, umjesto kriterija boravišta koji je uvršten u Versajski mirovni ugovor, ima izvorište u pregovorima koji su vođeni između austrijske i čehoslovačke delegacije (Ganczer, 2017., str. 101). Na uvođenju kriterija zavičajnosti posebno je inzistirala austrijska delegacija (Hirschhausen, 2009., str. 560). Takav stav austrijske delegacije možemo objasniti tradicionalnim značajem zavičajnosti u austrijskom pravnom poretku i već uspostavljenim režimom utvrđivanja državljanstva u Austriji budući da je Zakon o državljanstvu Republike Austrije od 5. prosinca 1918. godine definirao tzv. početni državljanski korpus upravo pomoću zavičajnosti u nekoj od austrijskih općina (Hirschhausen, 2009., str. 559; Mayrhofer-Grünbühel, str. 112).

Korištenje zavičajnosti odnosno bosansko-hercegovačke pripadnosti, kao jedinih i isključivih kriterija za utvrđivanje državljanstva, bila je specifičnost tih mirovnih ugovora i bitna razlika u odnosu na mirovni ugovor sklopljen s Bugarskom u kojem se, s obzirom na nepostojanje instituta zavičajnosti na tim teritorijima, kao temeljni kriterij za utvrđivanje državljanstva koristi kriterij prebivališta i to s 1. siječnja 1913. godine kao ključnim datumom (usp. čl. 39. Mirovnog ugovora s Bugarskom). Treba napomenuti da niti u Rapalskom ugovoru, koji je Kraljevina SHS sklopila s Kraljevinom Italijom 1920. godine, zavičajnost nije bila niti jedini niti isključivi kriterij za utvrđivanje državljanstva, nego je uz zavičajnost, kao vrlo značajan, korišten kriterij boravišta (Bartulović, 2004., str. 78-79).

Stjecanje zavičajnosti i bosansko-hercegovačke pripadnosti prosuđivano je na temelju propisa o zavičajnosti odnosno bosansko-hercegovačkoj pripadnosti koji su bili na snazi prije raspada Austro-Ugarske Monarhije. Tako je na bivšem austrijskom području, odnosno području koje je u Kraljevini SHS nazivano slovensko-dalmatinskim pravnim područjem, zavičajnost bila utvrđivana primjenom

⁵ *Uredbu* i *Naredbu* vidi u: Pirkmajer, 1929., str. 244-266, 283-301.

Zakona o zavičajnosti iz 1863. godine s odgovarajućim izmjenama i dopunama iz 1896. godine.⁶ Na bivšem ugarskom području, odnosno području Međimurja, Prekmurja, Baranje i Vojvodine stjecanje zavičajnosti prosuđivano je na temelju zakonskog članka XXII. Ugarskog sabora iz 1886. godine.⁷ Na području Hrvatske i Slavonije stjecanje zavičajnosti prosuđivano je na temelju *Zakona o uređenju zavičajnih odnosa u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji* iz 1880. godine te *Naputka za rješavanje zavičajnih stvari*.⁸ Na bosansko-hercegovačkom području stjecanje bosanskohercegovačke pripadnosti prosuđivano je na temelju članka 3. *Zemaljskog statuta za Bosnu i Hercegovinu* te popratnih propisa o stjecanju i gubitku bosansko-hercegovačke pripadnosti.⁹

Odabir zavičajnosti kao ključnog kriterija za utvrđivanje državljanstva na područjima bivše Austro-Ugarske Monarhije doveo je do niza problema u upravnoj praksi. Izvorište problema bilo je u tome što je zavičajnost bila relativno zatvorena te se stjecala u posebnoj proceduri, za razliku od boravišta koje su u Austro-Ugarskoj Monarhiji austrijski odnosno ugarsko-hrvatski državljani, s obzirom na slobodu naseljavanja uvedenu 1867. godine, relativno lako stjecali (Napier, 1932., str. 2). Brojni državljani, od kojih su neki bili i imućni, doseljenjem u novu općinu nisu nužno stjecali i novu zavičajnost (Motta, 2013., str. 371). Značajan nedostatak zavičajnosti, kako navodi Motta, bio je i u tome što se evidencije o zavičajnicima nisu uvijek točno vodile (Motta, 2013, str. 371-372).

U upravnoj praksi Kraljevine SHS vidljivo je nastojanje pojedinaca da dokažu zavičajnost stečenu do 1. siječnja 1910. godine. Pri tome su dugotrajne postupke utvrđivanja državljanstva obično vodili pripadnici nacionalnih manjina među kojima su bili i oni imućniji.¹⁰ Ishodi dokazivanja stjecanja zavičajnosti pri tome su bili različiti, pa tako primjerice članovi obitelji Gutmann nisu uspjeli dokazati stjecanje zavičajnosti u Hrvatskoj i Slavoniji do 1. siječnja 1910. godine, dok je grof Majlath nakon dugog upravnog postupka uspio dokazati valjano stjecanje zavičajnosti do 1. siječnja 1910. godine, a time i stjecanje državljanstva Kraljevine SHS (Kosnica, 2018b, str. 818-823). Neki autori upućuju i na širu, međudržavnu dimenziju različite primjene propisa o zavičajnosti, na nastanak osoba bez državljanstva kao značajnu posljedicu neusklađenosti propisa te na činjenicu

⁶ Zakon od 3. prosinca 1863. godine o uređenju zavičajnih odnosa te Zakon od 5. prosinca 1896. godine kojim se mijenjaju neke odredbe zakona od 3. prosinca 1863. godine o uređenju zavičajnih odnosa, vidi u: Žganec, 1924., str. 85-92. O primjeni austrijskog sustava zavičajnosti u upravnoj praksi u razdoblju do 1918. godine i o njegovim učincima na status migranata vidi više u: John, 2003., str. 90.

⁷ Relevantne dijelove Zakonskog članka XXII. 1886. o uređenju općina s komentarom vidi u: Mutavdžić, 1894., str. 300-310; Žganec, 1924., str. 1-28, 36-40, 44-59, 69-75. O primjeni ugarskog sustava zavičajnosti u upravnoj praksi do 1918. godine vidi posebno: Zimmermann, 2011., str. 13-14.

⁸ *Zakon o uređenju zavičajnih odnosa u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji* (Sbornik, 1880., komad IX); *Naputak za rješavanje zavičajnih stvari* (Sbornik, 1915., komad X); Zakon s komentarom vidi u: Mutavdžić, 1894., str. 9-208.

⁹ Relevantne odredbe *Zemaljskog statuta za Bosnu i Hercegovinu* iz 1910. godine vidi u: Pirkmajer, 1929., str. 367; Bernatzik, 1911., str. 1038-1039.

¹⁰ O tome da su probleme prilikom dokazivanja zavičajnosti prilikom primjene mirovnih ugovora imali naročito pripadnici nacionalnih manjina vidi i: Napier, 1932., str. 2; Ganczer, 2017., str. 105-106.

da nije postojalo međunarodno tijelo koje bi ujednačilo primjenu odredbi mirovnih ugovora o državljanstvu (Napier, 1932., str. 1).

MOLBA

Na temelju mirovnih ugovora s Austrijom i Mađarskom, državljanstvo Kraljevine SHS stekli su samo pojedinci koji su imali zavičajnost u nekoj od općina koje su pripale Kraljevini SHS na dan 1. siječnja 1910. godine. Osobe koje su zavičajnost stekle nakon toga datuma nisu bile državljani Kraljevine SHS, ali im je ostavljena mogućnost da steknu državljanstvo Kraljevine SHS u posebnom postupku, na temelju molbe o kojoj su odlučivale vlasti Kraljevine SHS (usp. čl. 76 Mirovnog ugovora s Austrijom; usp. čl. 62 Mirovnog ugovora s Mađarskom; Ganczer, 2017., str. 101).

Institut molbe, predviđen mirovnim ugovorima sklopljenima s Austrijom i Mađarskom, razrađen je u pravnom poretku Kraljevine SHS *Uredbom* i *Naredbom*. Prema tekstu *Uredbe*, osobe koje su željele na temelju molbe steći državljanstvo Kraljevine SHS trebale su podnijeti molbu prvostupanjskim upravnim vlastima do 15. srpnja 1921. godine (čl. 3.), dakle godinu dana od stupanja mirovnog ugovora na snagu. Podnositelji su uz molbu trebali priložiti potvrdu o zavičajnosti, krsni odnosno rodni list za sebe, suprugu i djecu, vjenčani list te potvrdu o moralno-političkom vladanju (čl. 4.). O molbi su odlučivale pokrajinske vlasti (čl. 4.). Slično kao i *Uredba*, i *Naredba* regulira pitanja roka za podnošenje molbe, potrebnih dokaza uz molbu te nadležnost organa za donošenje odluke. Pri tome je, prema tekstu *Naredbe*, rok za podnošenje molbe bio 26. srpnja 1922. godine, dakle godinu dana od stupanja mirovnog ugovora s Mađarskom na snagu (čl. 3.).

Uvidom u pojedinačne slučajeve vidljivo je da su nadležna tijela odlučivala je li zavičajnost nakon 1. siječnja 1910. godine stečena na zakonit način te su procjenjivala ima li zapreka stjecanju državljanstva (HDA ZPBZ, dosje 28202, Bischof; HDA ZPBH, dosje 28213, Blau). Moguće zapreke bile su nedovoljan stupanj akulturacije te neispravno moralno-političko vladanje. Takav način odlučivanja vidljiv je u predmetu Josipa Birnbauma, mađarskog državljanina rođenog 1865. godine, koji je tijekom 1911. godine stekao zavičajnost u gradu Karlovcu te je na tom temelju podnio molbu za stjecanje državljanstva Kraljevine SHS. U vrlo detaljnom izvještaju, gradske vlasti grada Karlovca predložile su Zemaljskoj upravi za Hrvatsku i Slavoniju pozitivno rješenje Birnbaumove molbe, elaborirajući taj prijedlog visokim stupnjem akulturacije i to na način da se radi o osobi koja živi u Hrvatskoj i Slavoniji više od trideset godina, koja govori hrvatsko-srpskim jezikom i koja je po nacionalnom osjećaju Hrvat. U procjeni moralnog i političkog vladanja ključno je bilo izvješće policije koja je u konkretnom slučaju utvrdila da je Birnbaumovo ponašanje politički i moralno ispravno. Naposljetku, Zemaljska je uprava dodijelila Birnbaumu državljanstvo Kraljevine SHS (HDA ZPBH, dosje 28201, Birnbaum).

Uređenje i praksa instituta molbe pokazuje određene sličnosti s institutom redovne naturalizacije. Naime, rješavajući o molbama, vlasti su utvrđivale činjenicu prethodnog stjecanja zavičajnosti, dok se kod redovne naturalizacije tražilo jamstvo primitka u zavičajnost. U postupku rješavanja molbi upravne su vlasti utvrđivale i duljinu boravka, znanje hrvatsko-srpskog jezika, nacionalnu pripadnost te moralno i političko vladanje, dakle kriterije koji su bili značajni i kod redovne naturalizacije.¹¹

OPCIJA – OPĆA OBILJEŽJA

Mirovnim ugovorima sklopljenima s Austrijom i Mađarskom predviđene su dvije vrste opcije, i to opcija na temelju ranije zavičajnosti i opcija na temelju nacionalne pripadnosti (Usp. čl. 78. i čl. 80. mirovnog ugovora s Austrijom; usp. čl. 63. i 64. Ugovora o miru s Mađarskom). Pri tome obje vrste opcije karakteriziraju neka opća obilježja u pogledu zahtjeva, rokova, nadležnosti, vođenja evidencija, naknada te obveze preseljenja optanata u državu za koju su optirali te stoga ta obilježja zajedno razmatramo u nastavku.

Zahtjev. Zainteresirana stranka pokretala je postupak opcije odgovarajućim formalnim zahtjevom upućenim na prvostupanjsku upravnu vlast (Usp. čl. 7. i 13. *Uredbe*; čl. 6. i 11. *Naredbe*). U upravnoj se praksi nametnulo pitanje može li zahtjev za opciju biti postavljen i implicite, primjerice na način da osoba vršenjem vojne službe u vojsci Kraljevine SHS optira za državljanstvo Kraljevine SHS. Takav je stav u prvoj polovici dvadesetih godina zastupalo Ministarstvo vojske Kraljevine SHS u svojim odlukama donošenim tijekom 1921. godine, ali i tijekom 1925. godine. Isti je stav u okružnici iz 1926. godine zauzelo i Ministarstvo socijalne politike. Suprotno tome, Ministarstvo unutarnjih djela, inače nadležno u pitanjima državljanstva, u svojim je uputama inzistiralo da „izjava molitelja da će služiti u našoj vojsci ne stoji u nikakvoj vezi s njegovom opcijom za naše državljanstvo“ (HDA ZOVŽ, IV-1, 19169/1926; HDA ZOVŽ, IV-1, 45574/1926). Iako je Ministarstvo unutarnjih djela u navedenom pitanju zauzelo jasan stav, činjenica da su ostala dva ministarstva primjenjivala drugačije pravilo upućuje na zaključak da je u praksi određenim osobama državljanstvo Kraljevine SHS priznato *via facti* temeljem rješenja donesenih po nenadležnim tijelima.

Rokovi. *Uredbom* je propisan rok od godinu dana za opciju na temelju zavičajnosti, s početkom od 16. srpnja 1920. godine (čl. 6.). Rok za opciju na temelju nacionalne pripadnosti bio je 6 mjeseci od istog datuma (čl. 12.). *Naredba* ponavlja rokove navedene u *Uredbi* s tom razlikom što određuje 26. srpnja 1921. godine kao početak roka (usp. čl. 5. i čl. 10. *Naredbe*). Valja primijetiti da su rokovi za opciju bili relativno kratki. Kratkoću roka dodatno je otežavala činjenica da je *Uredba* donesena tek 25. studenoga 1920. godine, dakle više od četiri mjeseca

¹¹ O kriterijima za redovnu naturalizaciju prema kasnije donesenom Zakonu o državljanstvu Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca iz 1928. godine vidi više u: Pirkmajer, 1929., str. 53-59; Kavaljeri, 1935., str. 43-57.

nakon početka roka te da je *Naredba* donesena 30. kolovoza 1921., dakle mjesec i pol nakon započetog roka za opciju.

Uslijed relativno kratkog roka, određeni broj zainteresiranih stranaka nije podnio zahtjev u roku čime je njihov zahtjev trebao biti odbačen. Ipak, pregled upravne prakse daje naslutiti da su vlasti Kraljevine SHS ponekad razmatrale zahtjeve za opcijom podnesene i nakon proteka roka, imajući pri tome u vidu nacionalnu pripadnost podnositelja zahtjeva. Tako je Ministarstvo unutarnjih djela uzelo u razmatranje zahtjev za opcijom Slovenca Antuna Berdajsa, iako ga je podnio nakon proteka roka, imajući u vidu činjenicu da je on rodom Slovenac koji se vratio u Kraljevinu SHS iz Austrije tek 1922. godine (HDA ZOVŽ, IV-1, 20789/1926). Praksa primanja u državljanstvo Hrvata, Srba i Slovenaca i nakon proteka roka za opciju vidljiva je i iz nekih drugih slučajeva.¹² Suprotno tome, drugačija je praksa primjenjivana u slučaju nacionalnih manjina. Takvo postupanje vlasti vidljivo je u predmetu Židova Makse Mayera, trgovca iz Zagreba. Iako je Mayer u zahtjevu za opcijom naveo da je Gradišćanski Hrvat, Pokrajinska uprava za Hrvatsku i Slavoniju ocijenila je da je Mayer podnio zahtjev prekasno (HDA PU HiS OUP, Sv. V-2 30672/1922, Mayer). Vlasti su u njegovu slučaju uzimale u obzir činjenicu da je Mayer Židov koji je došao na teritorij Kraljevine SHS tek u veljači 1918. godine te je on naturaliziran tek 1935. godine rješenjem Ministarstva unutarnjih djela Kraljevine Jugoslavije (HR ZPBH, dosje 27684, Mayer). Slično kao i kod Mayera, vlasti su odbacile i zahtjev za opcijom Židova Emila Weinsteina, iz razloga što je bio prekasno podnesen. Pri tome je značajno da Weisteinu nije pomoglo ni to što je kao liječnik služio u vojsci Kraljevine SHS tijekom 1919. godine (HDA ZOVŽ, IV-1, 45574/1926, dopis Emila Weinsteina upućen Ministarstvu unutarnjih djela u Beogradu od 25. veljače 1922., broj 22666-1922).

Nadležnost za rješavanje opcija. Kod stjecanja državljanstva opcijom na temelju ranije zavičajnosti, nadležna tijela za donošenje rješenja o opciji bile su pojedine pokrajinske uprave te veliki župan za Banat, Bačku i Baranju (Usp. čl. 8 *Uredbe*; Usp. čl. 7. *Naredbe*). Iznimno od tog pravila, zahtjeve za opcijom činovnika i službenika koji su temeljem službe stekli zavičajno pravo, rješavao je ministar unutarnjih djela (Usp. čl. 10. *Uredbe*; Usp. čl. 9. *Naredbe*). Zahtjeve za opcijom na temelju nacionalne pripadnosti uvijek je rješavao ministar unutarnjih djela (Usp. čl. 14. *Uredbe*; Usp. čl. 12. *Naredbe*).

Specifičan problem u pogledu nadležnosti za rješavanje opcija izvira iz nedorečenosti mirovnih ugovora te odredbi *Uredbe* i *Naredbe* koje su predviđale gubitak državljanstva Kraljevine SHS opcijom za strano državljanstvo. U upravnoj se praksi stoga događalo da su neki državljani Kraljevine SHS na temelju *Uredbe* zatražili gubitak državljanstva Kraljevine SHS i stjecanje austrijskog državljanstva pred upravnim tijelima Kraljevine SHS te su tijela Kraljevine SHS donijela akt o gubitku državljanstva Kraljevine SHS i o stjecanju austrijskog državljanstva. Radi rješavanja nesporazuma koji su se zbog takvih rješenja mogli dogoditi između vlasti

¹² O tome da je bilo slučajeva, doduše, primanja talijanskih državljana nakon proteka rokova za opciju i da je protiv toga protestirala Kraljevina Italija vidi: HDA ZOVŽ, IV-1, 18817/1926.

Kraljevine SHS i Republike Austrije, ove su države u Beogradu 12. rujna 1924. godine sklopile *Konvenciju o izvjesnim pitanjima prava opcije i državljanstva*.¹³ Konvencijom je ustanovljeno načelo prema kojem se priznaju sve opcije za austrijsko državljanstvo provedene pred vlastima Kraljevine SHS prema *Uredbi ili Naredbi* kao i opcije za austrijsko državljanstvo provedene pred vlastima Republike Austrije prema *Uredbi* od 20. kolovoza 1920. godine (čl. 1.).

Evidencije. Utvrđivanje točnog broja pozitivno riješenih opcija značajno je otežano s obzirom na činjenicu da vlasti Kraljevine SHS nisu vodile niti središnje, a niti posebne lokalne evidencije o provedenim opcijama.¹⁴ Dojam o brojnosti opcija moguće je stoga steći tek parcijalno. Tako primjerice iz jednog spisa vođenog kod Zagrebačke oblasti tijekom 1925. godine saznajemo da u 19 srezova uopće nije bilo optanata dok je tek u srezu Ivanec državljanstvo dodijeljeno jednom bivšem austrijskom državljaninu i to bivšem šumskom upravitelju na dobru Ivana Draškovića iz Trakošćana, Otmaru Miklauu, prethodno zavičajnom u Voelkermarkru, Austrija. Najveći broj optanata bio je pak u gradu Zagrebu u kojem je u razdoblju od 1921. pa sve do 1925. godine bilo 88 pozitivno riješenih zahtjeva za opcijom optanata iz Austrije (HDA ZOVŽ, IV-1, 958/1926).

Naknada. Stjecanje državljanstva na temelju mirovnih ugovora trebalo je biti provedeno besplatno, a optanti su trebali steći novu zavičajnost bez naknade. U praksi se međutim postavilo pitanje plaćanja zavičajne takse prilikom stjecanja nove zavičajnosti opcijom za državljanstvo. Tako je grad Slavonski Brod od stranke koja je državljanstvo Kraljevine SHS stekla na temelju opcije, te je ujedno *ex lege* stekla i zavičajnost u Slavonskom Brodu, tražio uplatu pristojbe za stjecanje zavičajnosti. Protiv takve prakse protestiralo je Poglavarstvo grada Zagreba, a Pokrajinska uprava za Hrvatsku i Slavoniju, Odjeljenje za unutarnje poslove prihvatilo je protest te je uvažilo argumente koje je iznijelo Poglavarstvo grada Zagreba o tome da je na temelju važećih propisa zabranjeno uzimanje naknade prilikom stjecanja zavičajnosti optantima (HDA PU HiS OUP, kutija 117, Sv. V-2 8354/1922).

Preseljenje optanata u državu za koju su optirali. Temeljno načelo sadržano u mirovnim ugovorima sklopljenima s Austrijom i Mađarskom određivalo je da optant nakon što stekne novo državljanstvo mora premjestiti prebivalište u državu čije je državljanstvo stekao (Metelko-Zgombić, 2011., str. 837). Za razliku od tih mirovnih ugovora, Rapalski mirovni ugovor sklopljen s Kraljevinom Italijom 1920. godine, davao je Talijanima nastanjenima u Kraljevini SHS pravo opcije za talijansko državljanstvo bez obveze preseljenja u Italiju (Štiks, 2015., str. 33; Metelko-Zgombić, 2011., str. 837).

Rokovi za preseljenje boravišta prema mirovnom ugovoru s Austrijom i mirovnom ugovoru s Mađarskom bili su godinu dana (Usp. čl. 78. Mirovnog ugovora s Austrijom; Usp. čl. 63. Mirovnog ugovora s Mađarskom). Činjenica je, međutim,

¹³ Vidi *Konvenciju* u: Pirkmajer, 1929., str. 342-348.

¹⁴ Iz izvještaja od 23. travnja 1925. godine koje je grad Zagreb dostavio velikom županu Zagrebačke oblasti o optantima iz Austrije saznajemo da o opcijama za državljanstvo nije vođena nikakva posebna evidencija. HDA ZOVŽ, IV-1, 958/1926.

da preseljenje velikog broja optanata nije bilo provedeno u predviđenim rokovima. Stoga je *Konvencijom o izvjesnim pitanjima prava opcije i državljanstva* koju su sklopile Kraljevina SHS i Republika Austrija 12. rujna 1924. godine određeno produženje rokova za preseljenje optanata na tri godine od dana potpisivanja konvencije (čl. 4.). Sličan sporazum o produženju rokova za iseljenje i to od 26. srpnja 1926. godine na 26. srpnja 1929. godine Kraljevina SHS sklopila je i s Mađarskom (HDA ZOVŽ, IV-1, 44295/1926), a taj je rok i naknadno produljivan sve do 15. veljače 1931. godine (Bara, 2012., str. 38; Malović, 2000., str. 215). Razlog prolongiranja rokova treba tražiti u sporosti vlasti da osigura materijalne uvjete optantima, ponajviše s obzirom na dodjelu zemlje s obzirom na to da su većina optanata bili poljoprivrednici (Matijević, 2000., str. 2015).

SPECIFIČNOSTI OPCIJE NA TEMELJU RANIJE ZAVIČAJNOSTI

Mirovnim ugovorima predviđena opcija na temelju ranije zavičajnosti, u pravnom je poretku Kraljevine SHS detaljno regulirana *Uredbom te Naredbom*. *Uredbom* je predviđena mogućnost stjecanja državljanstva Kraljevine SHS opcijom za sve rumunjske, poljske, čehoslovačke i talijanske državljane zavičajne u bivšem austrijskom dijelu Austro-Ugarske Monarhije, ukoliko su prethodno bili zavičajni u nekoj od općina Austro-Ugarske Monarhije koje su pripale Kraljevini SHS (čl. 5. *Uredbe*). Na istom temelju kao i *Uredbom*, i *Naredbom* je predviđeno stjecanje državljanstva Kraljevine SHS za sve rumunjske, poljske, čehoslovačke i talijanske državljane zavičajne u bivšem ugarskom dijelu Austro-Ugarske Monarhije pod pretpostavkom da su ranije bili zavičajni u nekoj od općina Austro-Ugarske Monarhije koje su pripale Kraljevini SHS (čl. 5.-9.). *Uredbom* je predviđena i mogućnost gubitka državljanstva Kraljevine SHS opcijom za državljanstvo države u kojoj su ranije imali zavičajnost (čl. 17.), a ista mogućnost predviđena je i *Naredbom* (čl. 15.).

Opcija na temelju ranije zavičajnosti bila je posebno pogodna za činovnike i službenike koji su zbog službe izgubili staru zavičajnost i stekli novu u mjestu službovanja. Uz to, analiza pojedinih predmeta ukazuje na to da su ovaj vid opcije često koristile žene, ugarsko-hrvatske državljanke i hrvatsko-slavonske zavičajnice, koje su u razdoblju do 1918. godine udajom za austrijskog državljanina izgubile dotadašnju hrvatsko-slavonsku zavičajnost i ugarsko-hrvatsko državljanstvo te su po suprugu stekle austrijsko državljanstvo i zavičajnost u nekoj od austrijskih općina. Navodimo primjer Ernestine Altschul-Berger, do udaje zavičajne u Karlovcu, koja je udajom za austrijskog državljanina izgubila ugarsko-hrvatsko državljanstvo te također i zavičajnost u Karlovcu. Nakon sloma Austro-Ugarske Monarhije, a temeljem mirovnih ugovora, Ernestina Altschul-Berger postala je strana državljanka. Stoga je Altschul-Berger na temelju čl. 78. mirovnog ugovora sklopljenog s Austrijom te članka 5.-10. *Uredbe*, na temelju ranije zavičajnosti u Kraljevini SHS, zatražila da joj Zemaljska vlada prizna državljanstvo Kraljevine

SHS, a to joj je u konačnici i uspjelo tijekom 1921. godine (HDA ZPBH, dosje 27410, Altschul-Berger). U navedenom i sličnim slučajevima, radilo se dakle o specifičnoj vrsti repatrijacije.

SPECIFIČNOSTI OPCIJE NA TEMELJU NACIONALNE PRIPADNOSTI

Opcija na temelju nacionalne pripadnost predviđena je člankom 80. mirovnog ugovora s Austrijom i čl. 64. mirovnog ugovora s Mađarskom. Ovo pravo opcije definirano je na način da su ga imali svi državljani koji se od većinskog stanovništva novih država razlikuju po rasi i jeziku (Čepulo, 2003., str. 86). Prema Hirschhausenu, ključno za buduću praksu naturalizacija u Republici Austriji bilo je upravo korištenje nove terminologije „rase i jezika“ kao ključnih kriterija za opciju, činjenica da mirovni ugovor nije sadržavao nikakvo dodatno objašnjenje te odredbe te također činjenica da su u francuskom i engleskom jeziku termini rase i etničke pripadnosti istoznačnice (Hirschhausen, 2009., str. 560). Novija istraživanja pokazuju da su austrijski pregovarači itekako bili svjesni razlika u terminologiji između engleskog, francuskog i njemačkog jezika te da uvrštavanje formulacije o „rasi i jeziku“ nije bilo slučajno nego rezultat svjesnog nastojanja austrijske delegacije (Hirschhausen, 2009., str. 560).

Uredba i *Naredba* kao provedbeni propisi definiraju termine „rase i jezika“ na način da predviđaju mogućnost opcije za sve Srbe, Hrvate i Slovence zavičajne u bivšem austrijskom, odnosno ugarskom dijelu Austro-Ugarske Monarhije (čl. 11. *Uredbe*; čl. 10. *Naredbe*), dok su pripadnici nacionalnih manjina koji su bili državljani Kraljevine SHS dobili mogućnost opcije za državljanstvo svoje nacionalne države.

Pregledom upravne prakse stjecanja državljanstva moguće je utvrditi obrazac prema kojem su u nizu slučajeva državljanstvo Kraljevine SHS stekli Srbi, Hrvati i Slovenci. Podnositelj zahtjeva za opcijom pri tome je dokazivao hrvatsku, slovensku odnosno srpsku nacionalnu pripadnost na temelju nacionalne pripadnosti roditelja, pohađanja škole i materinjeg jezika te je također podnosio i uvjerenje potpisano po vjerodostojnim osobama da se uvijek smatrao Slovincem, Hrvatom ili Srbinom (HDA PU HiS OUP, kutija 117, Sv. V-2/1922, 813/1922, Pirjevec; HDA ZPBH, dosje 25765, Scholz). Suprotno tome, osobe koje nisu bile Srbi, Hrvati ili Slovenci bile su izložene velikoj vjerojatnosti odbijanja. Tako je neuvažena ostala opcija Julija Aignera, željezničkog činovnika i mađarskog državljanina stoga što je rođen u Szentesu u Mađarskoj, što je tamo zavičajan, a roditelji mu nisu jugoslavenskog porijekla (Kosnica, 2018a, str. 71).

Iako je srpska, hrvatska odnosno slovenska nacionalna pripadnost bila ključna za ovu vrstu opcije, ipak treba napomenuti da je u upravnoj praksi vidljiva svojevrsna siva zona u prosudbi nacionalne pripadnosti podnositelja. U tom smislu navodimo slučaj Emila Becka, čehoslovačkog državljanina, zavičajnog u općini Sereď, pored

Bratslave, a rođenog u Osijeku 1901. godine. Emil Beck je na temelju odredbi ugovora o miru s Mađarskom i *Naredbe* podnio molbu za stjecanje državljanstva opcijom na temelju hrvatske nacionalne pripadnosti. Razmatrajući njegovu molbu, Pokrajinska uprava za Hrvatsku i Slavoniju, Odjeljenje za unutarnje poslove, u dopisu upućenom Ministarstvu unutarnjih djela od 22. rujna 1924. godine, navodi da je optant kvalificiran za opciju stoga što se smatra Hrvatom po rođenju, odgoju i jeziku. Pri tome je Pokrajinska uprava navela da se optant rodio 1901. godine u Osijeku, da je pohađao školu na hrvatskom nastavnom jeziku i da se „glasom uvjerenja vjerodostojnih osoba uvijek smatrao Hrvatom te je regrutiran u našu vojsku“ (HDA ZOVŽ, IV-1, 45574/1926, podbroj 6890/1924, Beck). Znakovito je da u njegovu slučaju nije navođena zavičajnost niti porijeklo roditelja, što je inače bio slučaj kod ostalih podnositelja kojima su roditelji bili Hrvati, Srbi odnosno Slovenci. Da je takvih pozitivno riješenih opcija bilo još, upućuju i neki drugi izvori, pa tako primjerice i dopis Emila Weinsteina od 25. veljače 1922. godine, inače Židova. Weinstein se u dopisu upućenom Ministarstvu unutarnjih djela u Beogradu žalio stoga što mu opcija na temelju nacionalne pripadnosti nije prihvaćena iako su na tom temelju državljanstvo stekli i neki njegovi vojnički kolege, Česi i Poljaci (HDA ZOVŽ, IV-1, 45574/1926, podbroj 22666-1922, Weinstein).

Slučaj neuzimanja u razmatranje zahtjeva za opcijom Emila Weinsteina ujedno ilustrira nacionalni obrazac po kojem su opcije rješavane. Naime, odredbe mirovnih ugovora bitno su olakšavale opciju Nijemcima za Austriju, Mađarima za Mađarsku, Hrvatima, Srbima i Slovencima kao i nekim drugim Slavenima za Kraljevstvo SHS, dok su najviše poteškoća kod stjecanja državljanstva na temelju opcije imali Židovi. Otegotna okolnost koja je Židovima mogla otežati stjecanje državljanstva na temelju mirovnih ugovora s Austrijom odnosno Mađarskom bila je ranije spomenuta formulacija o rasi i jeziku kao ključnim kriterijima za tu vrstu opcije.¹⁵

ZAKLJUČAK

Analiza odredbi mirovnih ugovora o državljanstvu pokazuje da su one u bitnoj mjeri destabilizirale koncept državljanstva oblikovan u pravnim porecima Austro-Ugarske Monarhije do 1918. godine i to na način da su značajno otežale položaj tzv. unutarnjih migranata koji su se do 1918. godine kao austrijski odnosno ugarsko-hrvatski državljani slobodno kretali prostorom Austro-Ugarske Monarhije a da nisu promijenili i zavičajnost. Srž problema i izvor nestabilnosti bilo je korištenje zavičajnosti kao ključne osnove za utvrđivanje državljanstva, kao i važne pretpostavke za stjecanje državljanstva putem molbe i opcije.

Analiza prakse utvrđivanja državljanstva upućuje nas na zaključak da su u nizu slučajeva upravne vlasti imale u vodu nacionalnu pripadnost stranke te da je utvrđivanje državljanstva na ovom temelju često bilo otežano upravo za pripadnike

¹⁵ Za otežano stjecanje austrijskog državljanstva Židovima primjenom kriterija rase i jezika tijekom 1921. godine, vidi: Hirschhausen, 2009., str. 562.

nacionalnih manjina. Analiza instituta molbe pokazuje pak određene konceptualne sličnosti tog instituta s institutom redovne naturalizacije, imamo li u vidu činjenicu da su vlasti kod molbi veliku pozornost polagale na nacionalnu pripadnost, znanje jezika, duljinu boravka kao i na moralno i političko vladanje.

Analiza primjene pravila mirovnih ugovora o opciji pokazuje niz specifičnosti poput različitog postupanja vlasti Kraljevine SHS prilikom uzimanja u obzir zahtjeva za opciju podnesenih nakon roka, a sve s obzirom na nacionalnu pripadnost podnositelja. Svojevrсна specifičnost bilo je i dvostruko rješavanje opcija za austrijsko državljanstvo po austrijskim vlastima i vlastima Kraljevine SHS. Kuriozitet je bilo i nepostojanje središnjih i lokalnih evidencija o optantima, dok relativno sporu provedbu odredbi mirovnih ugovora ilustrira višestruko prolongiranje rokova za preseljenje optanata.

Posebna analiza opcije na temelju ranije zavičajnosti pokazuje da su ovu opciju kao specifičan način repatrijacije u značajnoj mjeri koristile žene. Analiza prakse opcija na temelju nacionalne pripadnosti pokazuje pak da su na temelju ovog instituta osim Hrvata, Srba i Slovenaca, državljanstvo Kraljevine SHS stekle i osobe koje su slovensku, hrvatsku odnosno srpsku narodnu pripadnost stekle procesom akulturacije kroz rođenje na teritoriju, obrazovanje te kroz vojnu službu, a pri tome su bile slavenskog porijekla. Suprotno tome, uvođenje nacionalnog kriterija u postupke stjecanja državljanstva bitno je otežalo položaj Židova.

Izvori

HR Hrvatski državni arhiv, Pokrajinska uprava za Hrvatsku i Slavoniju, Odjel za unutarnje poslove (HDA PU HiS OUP)

HR Hrvatski državni arhiv, Zagrebačka oblast, veliki župan, fond 141 (HDA ZOVŽ)

HR Hrvatski državni arhiv, Zbirka personalija Banovine Hrvatske – fond 890 (HDA ZPBH)

Naputak za rješavanje zavičajnih stvari, *Sbornik zakona i naredaba valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju*, 1915, komad X.

Zakon o uređenju zavičajnih odnosa u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, *Sbornik zakonah i naredabah valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju*, 1880, komad IX.

Literatura

- Bara, M. (2012.). „Trianon, podjela svjetova i bačko-baranjski Hrvati“. *Povećalo: časopis za povijest i prosudbe o povijesnoj zbilji*, 4-7, str. 24-42.
- Bartulović, Ž. (2004.). *Sušak 1919.-1947.: Državnopravni položaj grada*. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Državni arhiv u Rijeci, Adamić.
- Bernatzik, E. (1911.). *Die österreichischen Verfassungsgesetze*. Wien: Manzsche k. u k. Hof- Verlags- und Universitätsbuchhandlung.
- Čepulo, D. (2003.). *Prava građana i moderne institucije: europska i hrvatska pravna tradicija*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Čulinović, F. (1961.). *Jugoslavija između dva rata*. knjiga I, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Djokić, D. (2010.). *Makers of the Modern World. The peace conferences of 1919-23 and their aftermath. Pašić and Trumbić. The Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes*. London: Haus Publishing.
- Ganczer, M. (2017.). „The Effects of the Differences between the Austrian and the Hungarian Regulation of the Rights of Citizenship in a Commune (Heimatrecht, Indigénat, Partinenza, Illetőség) on the Nationality of the Successor States of the Austro-Hungarian Monarchy“. *Journal on European History of Law*, 8/2, str. 100-107.
- Hirschhausen, U. (2009.). „From imperial inclusion to national exclusion: citizenship in the Habsburg monarchy and in Austria 1867-1923.“ *European Review of History – Revue européenne d’histoire*. 16/4, str. 551-573.
- John, M. (2003.). „National Movements and Imperial Ethnic Hegemonies in Austria, 1867-1918“. U: Hoerder, D.
- Harzig, C., Shubert A. (Eds.), *The Historical Practice of Diversity: Transcultural Interactions from the Early Modern Mediterranean to the Postcolonial World*. New York, Oxford: Berghahn Books.
- Kavaljeri, C. (1935.). *Komentar Zakona o državljanstvu Kraljevine Jugoslavije*. Zagreb: Vlastita naklada.
- Kosnica, I. (2018.)a. „Odnos državljanstva i nacionalne pripadnosti u Kraljevini SHS/ Jugoslaviji“. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*. 68/1, str. 61-83. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/195557>
- Kosnica, I. (2018.)b. „Definiranje državljanjskog korpusa na hrvatsko-slavonskom području u Kraljevini SHS/Jugoslaviji“. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 39/2., str. 809-832. doi: 10.30925/zpfsr.39.2.4
- Krbek, I. (1940.). *Upravno politički zakoni. Predavanja prof. dr. I. Krbeka*. Zagreb: Skripta Lederer, I. J. (1963.). *Yugoslavia at the Paris Peace Conference*. New Haven and London. Yale University Press.
- Malović, G. (2001.). „Optiranje i iseljavanje Srba u Mađarskoj 1920-1931“. *Arhiv. Časopis Arhiva Jugoslavije*, 2, str. 215-232.

Mayrhofer-Grünbühel, F. (2014.). „The Nation-concept and Policies on Citizenship in Austria“. U: Cholnoky, G., Kántor, Z., Ludányi, A. (Eds.), *Minority studies. Trends and Directions of Kin-State Policies in Europe and Across the Globe*. Special issue, 16. (107.122). Budapest: Lucidus Kiadó. Dostupno na <http://www.lucidus.hu/pdf/minres/mr-16.pdf>

Metelko-Zgombić, A. (2011.). „Sukcesije država od 1918. do danas na području Republike Hrvatske i njihov utjecaj na državljanstvo fizičkih osoba“. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*. 32/2, str. 829-855. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/82258>

Motta, G. (2013.). *Less than Nations: Central-Eastern European Minorities after WWI, Volume I*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

Mutavdjić, K. (1894.). *Zavičajno pravo: Zakon od 30. travnja 1880. ob uređenju zavičajnih odnošaja u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i prijašnji propisi o stečenju i gubitku zavičajnoga prava*. Zagreb: Naklada knjižare Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch).

Napier, W. (1932.). „Nationality in the Succession States of Austria-Hungary“. *Transactions of the Grotius Society*, 18, str. 1-16.

Petranović, B. i Zečević, M. (1988.). *Jugoslavija 1918-1988. Tematska zbirka dokumenata*. Beograd: Izdavačka radna organizacija „Rad“.

Pirkmajer, O. (1929.). *Zakon o državljanstvu sa tumačenjem*. Beograd: Izdavačka knjižara Gece Kona.

Polić, L. (1927.). „Pitanje državljanstva“. U: M. Dolenc i R. Sajovic (ur.). *Spomenica na drugi kongres pravnika Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca*, Ljubljana, 9. do 11. rujna 1926. (str. 209-216). Ljubljana: Društvo „Pravnik“ u Ljubljani.

Štiks, I. (2015.). *Nations and Citizens in Yugoslavia and the Post-Yugoslav States: One Hundred Years of Citizenship*. London, New York: Bloomsbury Academic.

Zimmermann, S. (2011.). *Divide, Provide, and Rule: An Integrative History of Poverty Policy, Social Policy, Social Reform in Hungary under the Habsburg Monarchy*. Budapest-New York: Central European University Press.

Žganec, V. (1924.). *Zavičajno pravo u Vojvodini, Medjimurju i Prekmurju*. Čakovec: Tiskara Vladimir Takšić.

APPLICATION OF PEACE AGREEMENTS CONCLUDED WITH AUSTRIA AND HUNGARY IN THE SHS LEGAL ORDER: CITIZENSHIP PROVISIONS

The paper aims to provide insight into application of peace treaties that the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes reached with Austria and Hungary after the First World War. The author specifically analyses the regulations about citizenship status. In the research, the author used relevant literature, regulations and important archival sources, namely fund of Provincial Government of Croatia-Slavonia, fund of great prefect of Zagreb region and Collection of personal files of Banovina of Croatia, with some important files relevant for application of peace treaties. In the paper, the author analyzes some specific aspects of application of peace treaties, especially importance of ethnic criteria in procedures. In addition, the author points out that in some options based on nationality, authorities of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes recognized as citizens persons who were not originally Croats, Serbs or Slovenes but who gained such characteristic through process of acculturation while Jews could face significant problems in acquisition of citizenship.

Keywords: *peace treaties, Kingdom of SCS, citizenship, application, option*